

GÜNÜN MEVZULARI

Cumhuriyetimizin noksanlığı

Yazan

İsmail Habib Sevük

gayet tabii bir eda ile şunu söyledi: «— Mademki kanunen bütün kuvvet Meclisteydi, karar verneyi Meclise bıraktık. Bundan başka yapılacak şey olamazdı.»

İkinci Büyük Millet Meclisi zamanındaki bu bir haftalık veto hakkı zarureti bugün de mevcut değil midir?

Bizim bugün devlet ve hükümet sistemindeki kuvvetler muvazenesinin manzarası nedir? Biz devlet başkanlığı bakımından Fransayı alıp hükümet başkanlığı yönünden de İngiltereyi almışa benziyoruz. Birinci Cihan Harbinin Fransadaki demir pençeli kahramanı Klemanso ihtiyarlık zamanında sarfettiği sonsuz enerjiden sonra dinlenmek emeline dönmüş olacak ki harb bitince Cumhur Reislğine adaylığını koymuştu. Harb boyunca Fransız kaderini zafere götürmesine rağmen Fransızlar onu Cumhur Reisi seçemediler. İkinci Cihan Harbinin dev çaplı kahramanı Çörçil de zafer fordasındaki seçimde kazanamadıktan sonra yazdığı meshur Hatırat kitabında «Seçmenlerim beni azlettiler» diye takzadı bulunduğu gibi Fransızlara da Klemanso'ya karşı gösterdikleri nankörlükten dolayı acı acı serzenişler yaptı. Fakat hakkı yoktu. Klemanso, Birinci Cihan Harbinden yıllarca önce bir Cumhur Reisliği seçiminde reyine müracaat olunduğu zaman «En aptal hangisi ise onu seçiniz» tavsiyesinde bulunmuştu. Fransızlar Ci-

han harbindeki zaferine rağmen onu seçmemekle onun aptal olmadığını anlatmak gibi kendilerine hâs bir espri göstermiş oldular!..

Fransada Cumhur Reislğine birinci sınıf adam getirmekten neye korkuluyor? Onlar üç defa «cumhuriyet» i diktatörlere kapırdıktan sonra çorbadan ağızları fazla yandı için Cumhur Reislğini âdeta sembolik bir hale koydular. Klemansonun seçilmeyişi nankörlükten değil bundandı. Hem keskin bir zekâ, hem kabineler deviren bir kalem, hem kaplan saldırganlığı bir enerji, hem de cihan cenginin mazaffer devlet adamı; böyle bir şahsiyet karşısında Fransızlar, ne otur ne olmaz diye nankör olmayı da göze alarak onu Cumhur Başkanlığına getirmediler. Biz işte devlet reislğini böyle bir Fransadan aldık Şimdi Celâl Bayar'ın şahsî prestijinden başka hangi salâhiyeti var?

Bizde bütün kuvvet Meclisindir. Meclisin her kararı kanun olur, fakat aynı zamanda doğru olur mu? En taze misal olarak küçük, fakat çok ibretli bir hâdiseyi hatırlayalım: «Deniz Bank» kanunu için Meclis günlerce geç vakitlere kadar süren müzakereler yaptı. En sonra herkesin yorulup, kanuna taraftar olanların da, olmıyanların da, «çok şükür bitti» dedikleri bir vakit hâletinde buldukları en son dakikada «Deniz Bank» tabirinin Türk gramerine uymadığını ileri süren

bir teklif müzakereye bile lüzum görülmeden «Denizcilik Bankası» şeklinde kabul ediliverdi. Bir keresinde bu, bundan on dört yıl önce, Atatürk zamanında ve Celâl Bayar'ın Başbakanlığı devrinde, «Deniz Bank» diye kabul edilen tarihî hatıra karşı ikizli bir hüürmet nişanı yanyandı. Sonra o zaman da «Deniz Bank» teklifi yapan Sadri Maksudî bu hak sız teklifinden dolayı yayılım ateşine tutulmuştu. Hepsî bir tarafa «Deniz Bank» demenin ne dil, ne gramerle bir ilişiği olamazdı. Bu sadece bir ticarî müessesenin ismiydi. Has isimlerde mâna ve mantık aranmaz. Onlarda telaffuzca kısalık ve ecebilerce kolaylık düşünülür. Hem işin asıl garib tarafı. Sümerbank, Eti Bank uzun yıllardır yaşayıp dururken Deniz Bankın doğarken ölmesi. Nedir bunun başına gelenler, on dört yıl önce Celâl Bayar'ın Başbakanlıktan düşmesi üzerine Deniz Bankın kendi ölmüşü, şimdi de Celâl Bayar Cumhur Başkanlığına ismi ölüyor. Tabii Cumhur Başkanında bir haftalık veto hakkı olsa bu acıbaib yanlışlıkla derhal düzeltilebilirdi.

Resmî ismi bakımından yirmi dokuzuncu, fi'li doğuşu bakımından otuz ikisine basan «Cumhuriyet»imizin en mühim noksanlığı kuvvetler arasındaki muvazenesizliktir. Biz ne Fransadan Cumhur Reisi, ne İngiltereden Başbakan, ne Amerikadan Başkan alamayız. Fransada Meclisi, İngilterede Başbakanı, Arnavukada Başkanı frenliyen bir muvazene unsurları var. Kendi bünyemize göre bizim de yeni muvazene tertibleri almamız gerek. Bu hayırlı iş en ziyade şimdiki demer rasi devrinde yapılabilir kanaatimizdir.

Zaferin kazanıcısı, vatanın kurtarıcısı, Cumhuriyetin kurucusu, her şeyin başı ve her şeyin üstünde olan Atatürk ikinci Büyük Millet Meclisinden bir haftalık veto hakkı salâhiyetini bile alamamıştı. Birinci Büyük Millet Meclisini otuz bir buçuk yıl önce kurup tophyan o olduğu için onun tabii bir devamı olan ikinci Büyük Millet Meclisi varlığını bile ona borçlu bulunduğunu unutarak bu kadar küçük bir hakkı Atatürkten esirgedi. Neden? O zaman Teşkilâtı Esasiye kanunu reislğinde rahmetli Yunus Nadi bulunduğu için bu işlerin icyüzünü ondan öğrenirdim. Gazi ve Müşir Mustafa Kemal Paşa istikbalde, yalnız saltanatın avdetine değil, herhangi bir ferdî tasallüta, yani bir diktatörün meydana gelmesine dahi imkân bırakmamak için, bütün kuvveti Büyük Millet Meclisinde toplamayı en şaşmaz bir esas bilmışti. O kadar ki mebuslar meclisinin ifrat ve coşkunluklarını frenleyebilecek bir âyan meclisinin teşkilini bile uygun görmeydi. Peki ama mebuslar da insandı. İnsanlar ferd de olsalar, toplu da olsalar hatta yapabilirlerdi. Herhangi vahim bir hatayı telâfisi imkânsız bir halde bırakmamak için Cumhur Başkanına bir haftalık olsun bir veto hakkı verilmeliydi. Bir hafta içinde galeyandar yatışı, meclis o işi tekrar zihin rükûdetile müzakere eder; ya vetoya göre düzeltilmesi lâzım gelen bir şey varsa onu düzeltir, yahud eski fikrinde ısrar etmezse, veto hükümsüz kalarak, kanun gene meclisin dediği gibi olurdu. İşte bu kadar basit olan bu iş mecliste gayet elektrikli bir hava almıştı. Son gün bu veto maddesi müzakere edilirken bu satırları yazan da gazetecilere mahsus yerinden müzakereleri dikkatle takip etmektedir.

Sadece bir fikir ve mantık meselesi olmak lâzım gelen davayı hatibler his meselesi yapıyorlardı. Herkesin zihinleri hep Abdülhamidin Mebuslar Meclisini muvakkaten kapadıktan sonra otuz üç yıl bir daha açmamasının hatırası bir ummacı gibi tırmalayıp duruyor. Bilmem ne kadar hatibden sonra daha söz almış kırk elli kadar isim varken sıra rahmetli Mahmud Esada geldi. Gayet dokunaklı, tok, ve içten konuşuyor: «Veremeyiz efendim, Meclisin hakkını bir hafta değil, bir saat için bile başkasına veremeyiz. Meclisin hakkı ve milletin istiklâli için selsebil gibi akan kanlar uğruna...» Bu tempa ile kalbden çıkıp kalblere giden sözün kudreti bütün Meclisi büyüledi. Herkes kalbinden yakalanmıştı. Mahmud Esadın hitabesi alkış tufanı bitince söz istiyen diğer hatiblerin hepsi sözlerinden vazgeçtiklerini bildirip derhal rey müracaat olunarak üstün bir çoğunlukla Mustafa Kemale bir hafta veto hakkı verilmesi reddedildi.

Ömrünün sonuna kadar kanunun kılını dokunmamayı kendine ideal bir hedef bilen Atatürk Büyük Millet Meclisini bütün salâhiyetle olduğu gibi bırakıp sadece parti kanunlarından mebus seçimlerini ele aldı, bu suretle hukuk ve kanun itibarile meclis her şeyin üstünde kaldığı gibi hayat ve tatbikat bakımından da Atatürk mukadderata hâkim olmanın yolunu bulmuştu. Atatürk ki üç kudreti temsil eden üç şahsiyetti: Biri devlet başkanlığı, biri ordu başkomutanlığı, biri de iktidar partisinin başbuğluğu. Devlet Başkanı olarak Anayasa kendine ne veriyse onunla yetinirdi, Başkomutan olarak orduyu her türlü siyasi tesirden uzak tuttu, Başbuğluğunu da bizi şarklıktan kurtarıp garbhlaştırarak uğrunda safha safha inkılâbları başarmak için bir mesned yaptı. Katiksiz bir şeref olan Atatürkün katıy den diktatör olmayışı temsil ettiği üç şahsiyet arasındaki bu ahenkten gelir.

Millet Meclisinin bütün salâhiyetle her şeyin üstünde kalışının ilk büyük hayrını Atatürkün ölüm zamanlarında gördük. Türkiyede yapılan her şey onun şahsî dehasına bağlandı için onun ölümüyle yaptığı şeyler de yıkılacak diye düşmanlar için için sevinirken dostlar da açıktan açığa üzülüyordu. Avrupa gazeteleri Atatürkün yerine geçecek kimse için dört, beş isim ileri sürmekteydiler. Bizler hafakanlar geçirmiyorduk. Bir yanlış hareket her şeyi mahvedebilirdi. Bereket versin o zamanki Başbakan Celâl Bayarın kıyasatlı dürüstlüğüyle rahmetli Fevzi Çakmağın feragatli seçmesine. Neden sonra yedinci devrede mebus olup Meclisin bir celsesinde Celâl Bayarla yanyana tesadüf ettiğimiz sırada kendilerine o tehlikeli günlerde oynadığı tarihî rolün heybetini anlattığım zaman

